

SÉTATÉR

László Noémi

ANYÁM

Nem emlékszem anyámra. Nem érzek védelmet, melegséget, nem tör rám jóleső elgyengülés. Anyám – a szó, a fogalom sokkal inkább fájdalmat vált ki belőlem. Ott, ahol az anya szóval megnevezett valaminek lennie kell, fájdalom van bennem. Azt mondom, pontosabban azt mondják, anya, és sajog, mintha nyílt sebet, friss potyolást érintene rajtam a megnevezés ujja. Erre szokás mondani, hogy ha fáj, ne nyomogasd, de anyai szeretetre szokosodott, szűzmáriás kultúránkban bonyolult feladat anyámat tabusítani, nemigen sikerül, mindenhol az anyai szeretetről kelt legendákba botlom, megannyi ujj, amitől a seb, az ütés helye, az idevágó, megfelelő emlékek hiánya csak jobban sajog.

És miért kellene anyámat tabusítani – nos, azért, mert hogyan, miféle képpel szólhat keserű szavakat édesanyjáról az ember? Talán ez a kapu, amin a gyávának most be kell lépnie, és aminek a nyitját a kamaszok még ismerik abban az életkorban, amikor a tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön imperatívusza még nem villan lépten-nyomon a szembe. Lehet-e elhatározás, eltökéltség, szándék kérdése a tisztelet? Nem tudom. Nem vagyok teljesen biztos abban, hogy igen. Amikor a tisztelet megkövetelik, az belőlem igen erős spontán ellenérzést vált ki, és igazi tiszteletet csak azok iránt érzek, akik a létezést nem a tisztelet fogalma felől közelítik meg.

Szeresd anyádat – ez aztán még abszurdabb. E felhívás egészen félelmetes módon azt feltételezi, hogy a szeretet akarat és választás kérdése, elhatározás kérdése, mint valami jól megírt, hibátlanul futó program, a megfelelő jelszót megadva, gombnyomásra azonnal működik. Anyám a kezdet helye, ittlétem kulcsa. Talán ahhoz, hogy felfogjam, mit keresek itt, miért pont most és pont ide érkeztem, pont ebben a formában és ilyen lehetőségekkel, hozzá kell bújniom, benne kell elmerülnöm, és micsoda rettentő bökkenő, ha ez a dolog, hogy én pont akkor, pont oda érkeztem, őbenne határtalan melegség helyett ugyanazt a rámutató, sajgó fájdalmat váltja ki!

Anyám a fájdalom helye, a kudarc, a csalódottság és a megcsalás tapasztalata, mert ezen a világon semmi sem az, ami, és én, úgy tűnik, ezt elsősorban az anyámmal való szembesülés útján fedeztem fel. Nehéz elfogadni, hogy az ember az, ami, főleg abban az életkorban, amikor kívülről még szinte magára sem láthat, és talán azért van akkora mítosza az anyai szeretetnek, mert ezekben az időkben volna jó, ha az anya magától értetődő és természetes módon egyéb sem volna gyermeke számára, mint ez a feltétlen elfogadás. És micsoda lehetetlen helyzetben találhatja magát az anya, amikor egyrészt ezt a feltétlen elfogadást kell foganatosítania, másrészt pedig úgy terelni az elfogadottat, hogy ne mindenhol azzal pirítsanak majd rá, hogy nem nevelte meg az anyja.

Anyám a szorongás helye – ezt az iszonyatos súlyt sikerült csak megérezni benne, hogy felelős értem, felelősségre vonható azzal kapcsolatosan, ahogyan én a világban viselkedem, márpedig én a világban sok értelemben cseppet sem viselkedem jól, és lehet, hogy ez már csecsemőkorban látszott rajtam. Hiába vagyok én akármilyen, ha anyámat nem a szeretet felszabadító érzése önti el megérkezésem pillanatában, hanem a frász töri ki attól, hogy ezután már sosem csak önmagáért, hanem ezért a mélyvad, idegen lényért is felelősségre vonható.

Anyámat hideg rázza, és jeges veríték üt ki homlokán, mert fehér kezslábasban beleültem a sárba, homoktortával etettem a szomszéd Jucikát, bepisíltam az oviban, csámpásán álltam az évváró ünnepélyen, idén csupán második tanuló lettem, elszakítottam az ünneplőharisnyám, otthagytam versenyvizsgán nyert munkahelyem, és nem lesz nyugdíjam, és ez még csak az életem egy elenyésző szelete, amire őneki rálátása van.

Anyám az iszonyat helye – ha még attól is rángógörcsöt kap, amit óhatatlanul megtud rólam, mi lenne, ha tudná mindazt, ami nem érdekli, amivel nem törődik, amire nincs ideje, amit el sem tudok már neki mondani, mert a szorongás útvesztőjében vagy egyszerűen csak össze nem illő alaptermészetünk miatt nem alakult ki olyan viszony közöttünk, amelynek biztonságos kötelékében rá merném bízni mindennapjaim szörnyű titkait?

Anyám a sajnálat helye – sajnálom, hogy szép reményei e zsákutcában sorvadtak el, hogy cipellők és toalettek, olvasmányélmények és mozidélutánok helyett portörítés és krumplihamozás, teregetés és kuporgatás jutott neki, hogy elképzelt valamit, ami aztán egészen másként alakult, és ebben, úgy tűnik, ő nagyon nem lelte örömét, mindazonáltal mégis fáj nekem, hogy ezért a borzadályért én vagyok hibás. Nem egyszerű az elsőszülött sora. Még szegény XIV. Lajos is gyerekkorában mennyit szenvedett! Édesanyámat

én avattam másokért felelős entitássá, és az én ágyneműmet kellett neki gyakrabban lecserélnie, mint ahogyan a XIV. Lajosét cserélték, bár Lajos ágyneműjét, tudjuk, nem édesanyja cserélte, és azt hiszem, ily tekintetben az én anyám is szívesebben lett volna XIV. Lajos édesanyja, így legalább a takarítás és nagymosás terhe alól mentesül.

Anyám a bizonytalanság helye – számára nem csupán az borzasztó, ami vagyok, hanem az is, amivé lehetek, a sok Istentől elrugaszkodott szó és cselekedet, amivel a kedélyeket borzoló. Állandó veszélyforrás vagyok, megszegyenítő pillanatok sokasága záporzik belőlem őrá, és mivel ő sosem tudja biztosan, hogy én szép és jó, kedves és szeretetre méltó vagyok, honnan tudhatnám mindezt én, aki amúgy is állandóan a világ éleibe ütközöm, és véres fejjel oldalognék vissza valakihez, aki megvigasztal, ehelyett azonban anyám áll ott, szigorú, sértett vagy megszeppent arccal, hogy már megint mit követtem el. Anyám, az igazság bajnoka, aki minden alkalommal elmondja nekem, hogy mindazért, ami történik velem, elsősorban én vagyok felelős.

Anyám az elmúlás helye – tőle tanulom a halált és tőle öröklöm a halálfélelmet, bár annyi szent, hogy annak nem akarok örökébe lépni, és emiatt minden tőlem telhetőt elkövetek annak érdekében, hogy anyámon át a halált elijesztem. Bősz ostobaságom mélyén fogalmam sincs, hogy ádáz halálellenes hadakozásommal lényegében nem a halált, csak anyámat riasztom el.

Anyám a riadalom helye – már megint mit csináltál, fiam, és innen tudom, hogy léteimmel valami gyökeresen balul alakult, anyám következetesen fiának szólít, és még csak azt sem mondhatom, a vak is látja, hogy lány vagyok, ugyanis ránézésre nem teljesen nyilvánvaló, hogy mi vagyok, a viselkedésem pedig mindig fiús volt, mi mást tehetett szegény anyám, mint hogy összevont szemöldökkel nyugtázta a tényt, másképp nem is te volnál, fiam.

Csakhogy én mégis lány vagyok, és anyám a nőiesség helye – kócos és bogos térdű, fára mászó és kerítés-szagató énem hátterében anyám gyönyörű, ruháit, cipőit viselni tudja, van tartása és frizurája, fejét magasra emeli, pillantása büszke, orra fitos, ajka finom és mindene kedves, formás, kicsi, csak a haragja nem, a haragja rettenetes, dül, mint az orkán, tör-zúz, vagy jégtűzű szemmel meredten néz, míg a konyhapadlóba süllyedek, és egész gyerekkoromban ettől a pillantástól tartok. Félek anyám szemétől, miközben rájövök, hogy az enyém pont olyan, és emiatt délelőtt fenyegetően bámulok magamra a tükörben, azt játszom, hogy anyám néz, és én megedztem magam, hogy legközelebb, amikor ismét fiának szólít, derekasabban álljam a sarat.

Anyám a női sors helye – nekem is fájt, fiam, és nagyanyádnak is, mi ilyenek vagyunk, ezzel nincs most mit kezdeni. De azért a tűzhelyen fedőt hevít, konyharuhába takarja, és sajgó ágyékomra fekteti, és amikor görcsölő méhem miatti kínomban már második órától hazagyalogolok a külvárosi lakótelepre, mert a trolin állni sem bírnék annyi ideig, csak annyit mond, hogy jól tetted, fiam, én is ezt csináltam, hiába bírni kell, ezt nem lehet kibírni.

Anyám a bátorság helye – jaj, milyen finnyás vagy, fiam, sóhajt, amikor első szülemről mesélem, hogy tíz anya és csecsemő között kuksoltam sok napig egy betonpadlós, vasrácsos ablakos, vaságyas kórteremben, ahol valamelyik baba állandóan sírt, és úgy csörtettek gézzel átkötött életeinkben a szenvtelen nővérek, mint disznó a kukoricában.

Anyám a józan ész helye – hiába mesélem, hogy mosakodni és dolgotkat végezni egy távoli, rozsdás és mocskos, széteső mosdóba kellett az átépítés alatt álló, felállványozott folyosók labirintusán át vonulni, miközben felvágott hasunk miatt mozgássérült fokozaton működött csak a járás. Finnyás vagy te, fiam, legyintett rám anyám, hát én is ott szültem háromszor, és nagyon civilizált volt. Persze, a hetvenes évek derekán, nyolcvanas évek elején még tarthatott a felvilágosult szocializmus civilizáló dühe, csak hogy mire én oda eljutottam, mindent szétbomlasztott a vadkapitalizmus, és arról nem is tud anyám, hogy a szüléssel ellentétes előjelű beavatkozáson is átestem az alagsorban, amikor is egy hozzám hasonlóan alig felnőttkort megért lánnyal osztoztunk egy vaságyon, s ő azon morfondírozott, délután hogy megy edzésre, mert a karatét nem lehet kihagyni.

Anyám a történet helye, nagyszüleimről, dédszüleimről, zivataros háborús időkről mesél, hadifogságról meg Taskentből hazacsempészett kukoricaszem méretű gyémántokról, melyek miatt anyám anyja és nagynénje haláláig haragszik egymásra, igazságos és igazságtalan dolgokról, idegesítő szülői felügyeletről mesél nekem, és Sanyikáról, az öccséről, aki kezén-lábán hat ujjal született, mint Ady Endre, fantasztikusan rajzolt, és sorsjeggyel bőrröndnyi bélyeget nyert, de tizennégy éves korában egy szív műtétbe belehalt.

Anyám a kezdet és a vég helye, szoruló szívvel nézem, ahogy hősieen sorra legyúrja betegségeit, miközben egyre kisebb, és valahányszor hálátlan szívvel arra gondolok, vajon szeretett-e valaha, mindig eszembe jut, mennyire meglepett, amikor vándoréveim alatt levelet írt nekem, olvastam könnyed és komoly betűkkel rótt sorait, és szívtáncoltam, hogy anyám tán mégis emberszámba vesz engem.